

MARIKA RAUHALA

Päiväretki roomalaisten rakkauselämään

Alberto Angela, *Rakkautta ja intohimoa antiikin Roomassa* (Amore e sesso nell'antica Roma, 2012). Suomentanut Terhi Havila. Art House, Helsinki 2014. 344 s.

Alberto Angelan *Rakkautta ja intohimoa antiikin Roomassa* johdattaa lukijansa kädestä pitäen keisariajan Roomaan ja sen pääkaupungin synnintunnosta vaapaeseen ja elämäniloista erotiikkaa tihkuvaan ilmapiiriin. Sellaisena Angela ainakin haluaa Rooman esittää ja siten torjua populaarikulttuurin rakentaman kuvan roomalaisten turmeltuneisuudesta. Sen sijaan Angela korostaa naisten ennennäkemätöntä vapautta ja tasa-arvoa ja pyrkii löytämään yhtymäkohtia nyky maailman ja roomalaisen rakkauden välillä. Näkökulma on häpeilemättömän moderni, mikä on sekä kirjan vahvuus että sen suurin heikkous.

Roomalaiseen rakkauselämään olennaisesti kuuluneet miesten suhteet yhteiskunnallisesti alemmassa asemassa oleviin toisiin miehiin on lakaistu lyhyeen loppuviitteen omaiseen lukuun, jonka otsikko on ”kreikkalainen pahe” (12. luku). Tämä onkin kenties kirjan suurin puute. Vaikka roomalaismiesten seksuaalisuuteen kuuluivat yhtä luontevasti sekä naiset että esipuberteettiset pojat, miehen viimein taipuessa avioliiton kahleisiin vaikeinta saattoi olla juuri seksuaalisen kiinnostuksen kohdistaminen myös naisiin.¹

Angela hyödyntää kohtalaisessa määrin aiheeseen liittyvää tieteellistä tutkimusta, joskin hänen käyttämänsä teokset painottuvat voimakkaasti italiankieliseen tutkimustraditioon. Niiltä osin kuin hänen käyttämistään antiikin teoksista on saatavissa suomenkielisiä editioita, ne on ilmoitettu lähdeluettelossa. Italialainen näkökulma on muutoinkin kirjassa vahvasti läsnä etenkin esimerkkinä nyky-Italian näennäisistä yhtäläisyyksistä muinaiseen Roomaan. Italian kielikin tuo vielä oman mausteensa tekstiin, sillä osa antiikin kirjoitusten suomennoksista on tehty italiasta, jolloin suomentaja esimerkiksi päätyy selittämään sanaleikkejä, joita antiikin lähteissä ei ainakaan samassa merkityksessä ole.² Myös ensimmäisellä vuosiosalla jKr. eläneen kirjoittajan Valerius Maximuksen nimi on jäänyt italialaiseen muotoon (33, 129).

Poukkoileva promenadi

Eletään vuotta 115 jKr. Roomassa ja kaikki tiet vievät intohimon syövereihin. Jo ensi sivuilla saamme todistaa rakastajien lemmenhetkeä sekä nuoren parin salaista kohtaamista kaupan takahuoneessa. Ketä tahansa katukuvassa näkyvää ihmistä lähemmekään seuraamaan, askeleet johtavat aina lopulta aistinautintojen ääreen. Teos on sukua Angelan aiemmalle kirjalle *Päivä antiikin Roomassa* ja hyödyntää romaanimaista kerrontaa pyrkiessään tuomaan lähes kahden tuhannen vuoden takaiset rakkaudenosoitukset lähelle lukijaa. Eri henkilöiden ja heidän päivittäiseen elämäänsä liittymien kuviteltujen kohtausten avulla Angela käy läpi roomalaisten tapoja osoittaa hellyyttä suudelmista rakastetulle annettuihin lahjoihin (1. luku), pohtii esiaviollisia suhteita sekä kihlautumista (2. luku) ja käsittelee Roomassa eri aikoina vallalla olleita avioliittotapoja ja -muotoja, häätöjuhla valmisteluineen, häätökokemista ja lopulta roomalaisten käytännönläheistä suhtautumista avioeroon (3. luku). Omat lukunsa on varattu roomalaisille kauneuskäsityksille ja Ovidiuksen *Ars Amatoria* lainaileville viettelyvinkeille (6. luku) sekä rakastelulle ja seksille (9. luku). Selväksi käy myös, etteivät roomalaismiehet rajoittaneet seksielämäänsä pelkästään lailliseen vaimoonsa (4. luku) tai kodin seinien sisäpuolelle; prostituoituja oli jokaiseen makuun ja maksukykyyn (10. luku).

Toisaalta kirja on kiehtovien yksityiskohtien ja toiseikkojen runsaudensarvi, toisaalta taas kerronta poukkoilee sinne tänne ja monista luvuista on vaikea löytää varsinaista punaista lankaa. Esimerkiksi edellä mainittu ekskursio ”homoseksuaalisuuteen” (314–317) päätyy osoittelevasti liukuhihnaperiaatteella toimivaan ilotaloon, ”maalaiseen seksihelvettiin” (317–321). Viidennessä luvussa puolestaan vierailaan leskiäidin luona, joka on pakotettu parittamaan tyttärensä rahasta, sekä kuunnellaan satiirikko Juvenaloksen (n. 60–135 jKr.) kuvitteellista tavernatilystä naisten kelvottomuudesta. Jälkimmäinen kohta pohjaa Juvenaloksen juuri vuoden 115 tienoilla kirjoittamaan kuudenteen satiiriin, jossa ruoskitaan naisten moraalista rappiota, mutta kohtausten loogista yhteyttä toisiinsa saati kirjan rakkausteemaan voi

oudoksua. Ylipäättään olisi suotavaa, että tekstissä tuotaisiin useammin esille lähteet, joihin kuvitteelliset kohtauokset pohjaavat. Kaiken kaikkiaan vaikuttaakin siltä, että Angela antaa mielenkiintoisten tarinoiden, sivujuonteiden ja erikoisuuksien johdattaa kerrontaa jäsennehtyjen tutkimuskysymysten sijasta.

Nykykynäkölma antiikin seksiin ja rakkauteen

Angela päätyy esittämään, että kaikista menneisyyden kulttuureista juuri roomalaiset muistuttavat ”meitä” eniten: ”antiikin roomalaiset yleensä ottaen rakastivat kuin me ja olivat samanlaisia kuin me” (322). Suurilta osin tämä on kuitenkin Angelan valitseman näkökulman aiheuttamaa harhaa, ja on perusteltua väittää, etteivät roomalaiset käsittäneet rakkautta lainkaan samoin kuin nykyeurooppalaiset.³ Toki Angela tunnustaa myös monia eroja ja muistuttaa ajoittain lukijaa siitä, että lähteet yleensä ottaen heijastavat aikansa eliitin normeja ja että sosiaalisella asemalla ja sukupuolella oli tärkeä merkitys myös siinä, kuinka ’rakkaus’ itse kunkin elämässä toteutui. Angela esimerkiksi huomauttaa, etteivät roomalaiset jaotelleet seksuaalisuutta kumppanin sukupuolen mukaan homo-, bi- tai heteroseksuaalisuudeksi (65, 323) mutta käyttää siitä huolimatta näitä käsitteitä järjestelmällisesti. Samoin hän toistuvaksi kutsuu roomalaista yhteiskuntaa sovinniseksi tai seksistiseksi (esim. 64, 214), mitä se eittämättä nykyaikaan heijastettuna onkin, mutta tällaiset käsitteet ovat anakronistisia ja tuomitsevat menneyttä todellisuutta.

Sinänsä ansiokasta teoksessa on huomion kiinnittäminen viimeaikaisessa historian tutkimuksessa merkittävänä juonteena kulkevaan tunteiden tutkimukseen, mutta tällöin lähtökohtana tulisi olla juuri se, että tunteiden merkitys, sisältö ja ymmärtäminen ovat kulttuuri- ja aikasidonnaisia⁴. Angelan roomalaisen rakkauden tarkastelu taas etenee nykyisen rakkauskäsityksen näkökulmasta: nykykäytännöille pyritään löytämään roomalaisia vastineita ja roomalaiselämästä vedetään ahkerasti yhtäläisyysmerkkejä nykyaikaan. Toisinaan vertaukset avaavat asioiden merkityksiä oivaltavasti. Angela esimerkiksi havainnollistaa roomalaisten suhtautumista kukkiin vertaamalla niitä kynttilöihin; vaikka molempia voidaan käyttää sisustuksessa ja erilaisissa seremonioissa tunnelman ja merkitysten luojina, ei kukaan nykyään ilmaantuisi mielitietynsä oven taakse palava kynttelikkö kädessään – samoin roomalaiset ajattelivat kukkakimpusta (36–37).

Muutamissa kohdin Alberto Angela tarjoaa täysin kriittikittömästi nykyajan ajatusmalleja selitykseksi roomalaisille käytännöille. Naisten vedotessa päänsärkyyn (175) tai teeskennellessä orgasmia (225) Angelan omat kitkerät kokemukset tuntuvat nousevan pintaan. Hän myös olettaa, että roomalaiset olisivat kadehtineet nykyihmisten ”vapautta rakastaa” (120) ja että muinainen leveälanteinen naisihanne perustui biologisiin tarpeisiin miesten esteettisten toiveiden, toisin sanoen laihtumisen, sijaan (157).

Angela kieltää lähes täysin rakkauden mahdollisuuden roomalaisten avioparien välillä, joille liitto oli

sosiaalinen velvollisuus ja perustui taloudellisiin näkökohtiin (87–88). Intialaisen miehen puheenvuoro järjestetyn avioliiton eduista (117) unohtuu pian Angelan kuvatessa lapsimorsiamen traumatisoivaa häyyön kokemusta miehensä, ”väkivaltaisen biseksuaalin” (61), käsittelyssä. Runoilija Martialiksen satiirinen valitus vaimon intohimottomuudesta kääntyy todisteeksi siitä, että puolison kanssa saattoi harrastaa seksiä vain pimeässä huoneessa vaatteet päällä (223)! Miesten intohimoinen rakkaus olikin Angelan mukaan varattu vain rakastajatarille, orjille ja jalkavaimoille, ja vastaavasti siveistä matroonista kuoriutui varsinaisia kurtisaaneja rakastajiensa syleilyssä. Angela pitääkin ylhäisönaisten rakastajien metsästystä jopa eräänlaisena hiljaisesti hyväksyttynä seura- piireikkinä, joka oli seurausta rakkaudettomista avioliitoista (215, 218).

Rakkaudesta tulee näin jotain rakastavaisten välistä, salaisiin, kiellettyihin tapaamisiin liittyvää, ei jotain laillisessa suhteessa koettua. Vaikka eroottinen veto voima oli täysin toissijaista roomalaisissa avioliitoissa, joita kuvasi pikemmin *affectio* kuin *ardor*, todellisuus lienee ollut monivivahteisempi kuin mitä Angela esittää. Eikö Martialiksen nurina juuri todista, että aviomies odotti puolisoaltaan vastakaikua vuoteessa? Kenties Angelan tulkinta kertoo vaikeudesta irrottautua länsimaisen yhteiskunnan rakkaus- ja avioliittoihanteista enemmän kuin roomalaisten rakkauskokemuksesta.

Angelan tulkinta rakkaudesta keskittyy roihuavaan intohimoon ja nautinnon tavoitteluun, eikä hänen kirjoituksessaan ole juuri sijaa lempeälle kiintymykselle tai muille rakkauden olomuodoille. Esimerkiksi tarkastelemalla latinankielisiä ilmauksia rakkaudelle sekä niiden käyttöä eri tilanteissa ja erilaisissa ihmissuhteissa olisi käsitteilyyn saanut tuotua enemmän roomalaista näkökulmaa; eikä latinasakaan puuttunut sanoja kuvaamaan intohimon roihua. Lukukokemuksena *Rakkautta ja intohimoa antiikin Roomassa* -kirjaa voi verrata historialliseen romaaniin, joka herättää eloon muinaisen Rooman katunäkymät äänineen, tuoksuineen, tunnelmineen ja tunteineen. Nykykynäkölman säilyttäminen tuo sen lähelle nykylukijaa, mutta ei kaikilta osin palvele antiikin rakkauden salojen paljastamista – se, mikä roomalaisille olisi ollut rakkaudessa ja intohimossa kaikkein olennaisinta, voi jäädä huomaamatta.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Amy Richlin, Not Before Homosexuality: The Materiality of the Cinaedus and the Roman Law Against Love Between Men. *Journal of the History of Sexuality*. Vol. 3, No. 4, 1993, 523–573 (533–535).
- 2 Martialiksen (11.72) käyttämä miehiseen sukuelimeen viittaava sana on alkuperäistekstissä *pipinna*, eikä luonnollisestikaan italian *uccellino* (250 käänt. huom.). Vrt. 208 käänt. huom.
- 3 Näin esim. Eva Cantarella, *Suutele minua tuhat kertaa. Rakkaus ja seksi antiikin Roomassa* (Dammi mille baci. Veri uomini e vere donne nell’antica Roma, 2009). Suom. Taru Nyström. WSOY, Helsinki 2011, 10–11.
- 4 Ks. Angelos Chaniotis, Unveiling Emotions in the Greek World. Introduction. Teoksessa *Unveiling Emotions. Sources and Methods for the Study of Emotions in the Greek World*. Toim. Angelos Chaniotis. Franz Steiner, Stuttgart 2012, 11–36, (14–16).